

Elbrist släcker Sydafrika

Sydafrika befinner sig i elkris. Nästan inga elreserver finns kvar, affärsvärlden förlorar miljarder på grund av strömavbrott, investerare flyr och arbetslösheten kommer inte att minska. Den kort-siktiga lösningen blir kraftiga ransoneringar. Långsiktigt nya kraftverk, men också satsning på alternativa energikällor.

VECKA EFTER VECKA STÄNGER ESKOM, Sydafrikas statsägda elbolag, av strömmen under några timmar per dag. Det kallas "load shedding" och ska hjälpa till att få elen att räcka över landet. Varje kväll visar Eskom via TV hur situationen ser ut i landet och ber allmänheten att stänga av ljus och elektriska apparater. Strömavbrotten, som är hårt kritiserade bland annat eftersom Eskom inte har förvarnat tillräckligt, har lett till stora förluster inom affärsvärlden. Det talas redan om miljardbelopp och om att den ekonomiska tillväxten inte längre har möjlighet att växa lika kraftigt som tidigare, eftersom investerare och andra inte kommer att få tillgång till tillräckligt med el inom en överskådlig framtid.

Det smältverk för aluminium som planerats i Port Elisabeth, en utländsk investering på runt 22 miljarder och den största i Sydafrikas historia, kommer förmodligen att bli försenad. Samma sak gäller flera stora investeringar i gruvprojekt. De kommer att skjutas upp tills man med säkerhet vet att det finns energi. Media rapporterar om företag som lämnar Sydafrika för länder med bättre elförsörjning. Anställda blir arbetslösa. Guldproducenter har stängt tillfälligt på grund av elbristen.

DESSUTOM ÄR MÅNGA ÖVERENS om att situationen kommer att få negativa konsekvenser för möjligheten att skapa fler jobb i landet. Regeringens program för att minska arbetslösheten till hälften till 2015 är i fara. Eskom själva medger att problemen kommer att kvarstå de närmaste sex, sju åren.

– Den enda lösningen är att minska behovet av el. Vi hoppas att konsumenter och företag ska kunna minska konsumtionen med mellan tio och tjugo procent, sa Jacob Maroga, verkställande direktör för Eskom, till sydafrikansk media i januari när de planerade strömavbrotten var som värst och han hade haft ett möte med företagets 130 största kunder för att försöka diskutera eventuella lösningar.

Samtidigt gick Alex Erwin, som är minister för det offentliga företagandet, ut och sa:

– Elsituationen är i kris, men vår ekonomiska tillväxt kan fortsätta om vi bara ändrar vårt beteende och använder energin mer effektivt.

Efter ett tre dagar långt regeringsmöte i slutet av januari la regeringen fram en plan för hur man ska få bukt på elkrisen. 300 miljarder räknar man med att den ska kosta. Första steget kommer att tas inom tre månader då ransonering införs med böter för den som överskrider sin kvot och belöning för den som satsar på alternativa energikällor. Successivt kommer sedan utbyte av vanliga lampor till energisnåla alternativ i hushåll, installation av en miljon solpaneler för varmvattensberedare och nya elmätare som gör det enklare för Eskom att med fjärrkontroll stänga av och sätta på ström. Dessutom hoppas man kunna införa solenergi för sjukhusens vattenuppvärmning.

Gamla kraftverk ska dras igång och nya ska byggas. Tre kraftverk som stängdes av under 80-talet har redan börjat renoveras och ska vara igång igen till 2011. Dessutom har man begärt in bud från två internationella bolag om kostnaden för att bygga ytterligare ett kärnkraftverk.

ANLEDNINGARNA TILL ENERGIKRISEN i Sydafrika är många. Sedan 1994 har stora delar av Sydafrika elektrifierats och i dag har 70 procent av landets befolkning tillgång till el. Mellan 1997 och 2005 steg behovet med 30 procent, utan att produktionskapaciteten växte. Men aldrig tidigare har problemen varit så stora.

Nu undrar många varför det blev kris just nu. Flera, bland annat fackföreningsrörelsen, är ense om att inte bara Eskom är skyldig till den nuvarande situationen. Redan i mitten av 90-talet bad elbolaget om pengar för att bygga nya kraftverk, men regeringen sa nej. Något som regeringen nu både har erkänt och bett om ursäkt för.

Ett lågt elpris har också gjort sitt till. När regeringen sa nej till pengar för att bygga nya kraftverk satte man sin tilltro till den så kallade fria marknaden och hoppades att privata inves-

tera skulle gå in och satsa på energi i Sydafrika. 2003 beslutade regeringen att låta oberoende elproducenter komma in och ta över 30 procent av produktionen. Men så skedde aldrig.

Sydafrika som är fjärde billigaste land i världen när det gäller el, blev på grund av detta aldrig intressant för privata investerare, eftersom en investering inte skulle ge tillräckligt överskott. Nu tvingas man istället att höja elpriset för att finansiera krisplanen. En ökning med 14,2 procent är planerad till april i år. Därefter lär sydafrikanerna få räkna med ytterligare höjningar på 20 procent fram till 2011.

DET SÄGS OCKSÅ ATT PROBLEMEN har sina rötter i brist på antällda med yrkeskunskap då det är brist på utbildade ingenjörer i Sydafrika. Detta har fått direkta konsekvenser för underhållsarbetet. Antalet anställda har minskat samtidigt som antalet kunder ökat.

– 1996 var förhållandet en anställd per 47 kunder, förra året var det en anställd per 130 kunder, berättar Sam Tshabalala, chef för forskning och utveckling inom Eskom.

Men varför har problemen blivit extrema just nu när det är sommar, när man klarade sig genom vintern utan större problem? Förklaringen ligger i att under vintermånaderna kunde Eskom, trots att det var brist på energi, köra kraftverken här-

dare så problemet blev inte lika stort och uppenbart. Nu när sommaren är här är det också tid för underhåll. Därför är 20 procent av Eskoms kapacitet inte igång just nu, vilket bidrar till låga reservnivåer. Normalt sett ska energireserven ligga på 15 procent, förra året hade den fallit till mellan åtta och nio procent, i dag är den nere i fyra. Inom tre månader kommer den att vara nära noll.

Dessutom menar Eskom att det kol som används är av låg kvalitet. Bland annat har den varit våt, vilket gör att det är svårt att få ut full kapacitet. Eftersom behovet är så stort körs också anläggningarna på så kallade krisnivåer vilket gör att tekniska problem uppstår lättare.

ÄVEN GRANNLÄNDERNA, Zambia och Zimbabwe, har drabbats av Sydafrikas elproblem. Eskom minimerar nu exporten till dessa länder och skapar på så sätt samma problem där med tidvisa strömavbrott som följd. I Zambia till exempel blev 300 gruvarbetare fast under jord under ett åtta timmar långt strömavbrott som berodde på minskad import från Sydafrika. Eskoms talesman, Siphon Neke, säger till media att när Sydafrika inte har tillräckligt med energi för eget bruk, kommer ingen el alls att exporteras till grannländerna.

MARI DAHL ADOLFSSON